

E R K A E D U

Seria edukacyjna o naturalnym zdrowiu

Ten sam stres, inne objawy

Dlaczego każdy reaguje inaczej – i co z tym zrobić

TOM 0 · FUNDAMENT SERII

Zanim zaczniesz

NOTA

Ta książka ma charakter wyłącznie edukacyjny. Przedstawione informacje i obrazy pochodzą z tradycji medycyny mongolskiej i chińskiej oraz praktyk naturalnej samoregulacji i nie zastępują diagnozy ani leczenia. W sprawach zdrowotnych zawsze skonsultuj się z lekarzem. Jeśli odczuwasz niepokojące objawy, skontaktuj się z profesjonalną opieką medyczną.

JAK CZYTAĆ TĘ KSIĄŻKĘ

Nie potrzebujesz żadnej wiedzy medycznej. Poznasz trzy osoby: Anię, Roberta i Alicję. Każda z nich reaguje na stres inaczej — i w jednej z nich prawdopodobnie rozpoznasz siebie.

Czytaj powoli, po jednej lekcji. Książka zachowuje układ piętnastu lekcji ERKA EDU — każda kończy się małym zadaniem na dziś i jednym zdaniem do zapamiętania, które znajdziesz na kremowym pasku. Nie spiesz się: jedna lekcja na dzień albo na kilka dni działa lepiej niż wszystko naraz.

Wiatr, Ogień i Korzenie to tradycyjna, obrazowa mapa — sposób patrzenia, nie diagnoza. Mapa nie zastępuje lekarza. Mapa uczy patrzeć.

SPIS TREŚCI

Część pierwsza · Zagadka

Lekcja 1 · Ten sam tydzień, trzy różne noce

Lekcja 2 · Alarm: jeden dzwon, trzy odpowiedzi

Lekcja 3 · Trzy siły natury: rusza, grzeje, trzyma

Część druga · Portrety

Lekcja 4 · Ania i strach

Lekcja 5 · Robert i gniew

Lekcja 6 · Alicja i zmartwienie

Część trzecia · Droga emocji

Lekcja 7 · Strach Ani: emocja, która czuwa za długo

Lekcja 8 · Gniew Roberta: emocja połykana

Lekcja 9 · Zmartwienie Alicji: emocja, która chodzi w kółko

Część czwarta · Praktyka

Lekcja 10 · Praktyka dla Wiatru: ciepło, rytm, uziemienie

Lekcja 11 · Praktyka dla Ognia: chłód, umiar, odpuszczenie

Lekcja 12 · Praktyka dla Korzeni: ruch, lekkość, ciepło

Część piąta · Życie

Lekcja 13 · Kiedy emocja jest zdrowa, a kiedy jest alarmem

Lekcja 14 · Co podtrzymuje przeciążenie

Lekcja 15 · Twój plan i granice samopomocy

CZĘŚĆ PIERWSZA

Zagadka

Lekcja 1 · Ten sam tydzień, trzy różne noce

Lekcja 2 · Alarm: jeden dzwon, trzy odpowiedzi

Lekcja 3 · Trzy siły natury: rusza, grzeje, trzyma

Ten sam tydzień, trzy różne noce

Wyobraź sobie jeden zwykły poniedziałek. W trzech różnych domach, w trzech różnych kuchniach, trzy osoby czytają tę samą wiadomość: w pracy będą zwolnienia. Nikt jeszcze nie wie, kogo obejmą. Ten sam stres. Dokładnie ten sam.

A teraz zobacz, co dzieje się w nocy.

Ania leży w łóżku od dwóch godzin. Jest zmęczona, a mimo to nie śpi. U Ani najłatwiej było najpierw zauważyć niepokój. Takie ciche „a co, jeśli”, które nie chce zamilknąć. Zaraz obok odezwało się ciało: myśli gnają jak liście na wietrze, ręce zimne, w środku wszystko drży.

Ania zna to też z dobrej strony. Ta sama szybkość, która teraz nie daje jej spać, w dzień robi z niej najbystrzejszą osobę w zespole. Ona pierwsza widzi, pierwsza czuje, pierwsza rozumie. Ale dziś ta szybkość obróciła się przeciwko niej.

Robert w ogóle nie próbuje zasnąć. Chodzi po kuchni. U niego najpierw dała się zauważyć złość: jak oni mogą, po tylu latach. Tuż obok odezwało się ciało: gorąco w klatce piersiowej, zaciśnięta szczeka, kark twardy jak deska.

Robert to człowiek, który wszystko dowozi. Jak trzeba było ratować projekt, ratował on. Ten sam żar, który go napędza, dziś pali jego samego.

Alicja zasnęła. Śpi całą noc. I rano wstaje bardziej zmęczona, niż się położyła. U niej najłatwiej było zauważyć zmartwienie. Ciężkie, powolne, jak kamień noszony pod swetrem. A obok, tym samym rytmem, odezwało się ciało: wszystko zwolniło. Ciężkie nogi, mgła w głowie, ochota, żeby jeść coś słodkiego i nigdzie nie iść.

Alicja jest osobą, przy której inni się uspokajają. Jej spokój trzyma cały dom. Ale dziś ten sam ciężar, który daje innym oparcie, przygniata ją samą.

Zatrzymajmy się. Trzy osoby. Jedna wiadomość. Trzy zupełnie różne noce.

ANIA · WIATR	ROBERT · OGIEŃ	ALICJA · KORZENIE
niepokój — ciche „a co, jeśli” myśli gnają, ręce zimne drżenie w środku	złość — „jak oni mogą” gorąco w klatce zaciśnięta szczeka, twardy kark	zmartwienie — kamień pod swetrem wszystko zwalnia ciężkie nogi, mgła w głowie

Ten sam stres — trzy różne odpowiedzi emocji i ciała

Gdyby stres działał na wszystkich tak samo, cała trójka miałaby te same objawy. A nie ma. Bo stres jest jak wiatr, który uderza w trzy różne drzewa. Brzoza szarpie. W suchym drzewie rozdmuchuje iskry. A stary dąb stoi, tylko coraz ciężej mu w korzeniach. Wiatr jest jeden. Drzewa są różne.

I jeszcze jedno, na co warto było zwrócić uwagę w tych trzech historiach. U każdej z tych osób emocja i ciało odezwały się razem, blisko siebie, jak dwa dzwony jednej wieży. U Ani niepokój i drżenie. U Roberta złość i gorąco. U Alicji zmartwienie i ciężar. Czasem pierwsza da się zauważyć emocja, czasem ciało — u każdego

człowieka trochę inaczej. Dlatego w tej książce będziemy obserwować oba sygnały i sprawdzać, który u Ciebie mówi wyraźniej. Bo tam zaczyna się cała historia.

EMOCJA	CIAŁO — TYM SAMYM RYTMEM
niepokój Ani	myśli gnają, ręce zimne, drżenie
złość Roberta	gorąco, zaciśnięta szczeka, twardy kark
zmartwienie Alicji	wszystko zwalnia, ciężkie nogi, mgła

Emocja i ciało odzywają się razem — jak dwa dzwony jednej wieży

Twoje zadanie na dziś wieczór, jedno i małe. Kiedy poczujesz jakiegokolwiek napięcie, zadaj sobie dwa małe pytania. Co zauważyłam najpierw: uczucie czy ciało? I czy to było bardziej jak u Ani, jak u Roberta, czy jak u Alicji? Nie musisz nic z tym robić. Samo zauważenie wystarczy.

I zdanie do zapamiętania z tej lekcji.

Stres jest jeden. Ludzie są różni.

W następnej lekcji zajrzemy do środka. Zobaczysz, czym właściwie jest ten alarm, który odzywa się w każdym z nas, i dlaczego wcale nie jest Twoim wrogiem.

Alarm: jeden dzwon, trzy odpowiedzi

Jest środa rano. Ania siedzi w autobusie i czuje, że jej ciało wciąż jest w pogotowiu, chociaż nic się nie dzieje. Serce jakby czujniejsze, oddech płytszy, ramiona pod uszami. I myśli: co jest ze mną nie tak?

Nic. Z Anią wszystko jest w porządku. W Ani zadziałał alarm. I dziś przyjrzymy się temu alarmowi z bliska, bo bez niego nie zrozumiemy niczego dalej.

Wyobraź sobie wioskę nad rzeką, dawno temu. Na wzgórzu stoi strażnik. Kiedy widzi niebezpieczeństwo, uderza w dzwon. Na dźwięk dzwonu cała wioska w jednej chwili zmienia tryb: ktoś biegnie po dzieci, ktoś chwyta wiadro, ktoś zamyka bramę. Nikt się nie zastanawia. Dzwon myśli za wszystkich.

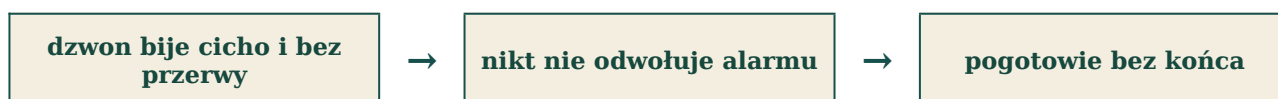
Twoje ciało ma dokładnie takiego strażnika. Bardzo starego i bardzo wiernego. Kiedy pojawia się zagrożenie, prawdziwe albo tylko możliwe, strażnik bije w dzwon. Ciało w ułamku sekundy dostaje więcej siły, więcej czujności, szybsze tempo. To jest właśnie ten stan, który nazywamy stresem. I zauważ: to nie jest awaria. To jest ratunek. Ten sam alarm przez tysiące lat ratował życie ludziom, od których pochodzimy.

A teraz zdanie, w którym mieszka cała książka. Dzwon jest jeden, ale każdy słyszy go po swojemu. W jednej osobie dzwon budzi strach: uciekaj, sprawdzaj, nie śpij. W drugiej budzi złość: broń się, napieraj, nie odpuszczaj. W trzeciej budzi zmartwienie: zbieraj zapasy, oszczędzaj siły, przeczekaj. Emocja i ciało odpowiadają na dzwon razem, ramię w ramię — czasem pierwsza da się usłyszeć emocja, czasem ciało uprzedza słowa. Drżenie Ani, gorąco Roberta i ciężar Alicji to trzy różne odpowiedzi na ten sam dzwon.

STRACH	ZŁOŚĆ	ZMARTWIENIE
uciekaj, sprawdzaj, nie śpij	broń się, napieraj, nie odpuszczaj	zbieraj zapasy, oszczędzaj siły, przeczekaj

Dzwon jest jeden — każdy słyszy go po swojemu

I jeszcze jedno, o czym mało kto mówi. Alarm był budowany na krótkie chwile. Zagrożenie mijało, strażnik odwoływał alarm, wioska wracała do życia. Kłopot naszych czasów polega na tym, że dzwon bije cicho i bez przerwy: wiadomości, terminy, raty, troska o bliskich. Nikt nie odwołuje alarmu, bo „niebezpieczeństwo” nigdy oficjalnie nie mija. Ciało tygodniami stoi w pogotowiu. I to właśnie pogotowie bez końca, a nie sam stres, robi z nami to, co zobaczyłaś u Ani, Roberta i Alicji.

Kłopot naszych czasów: nie sam stres, ale alarm, którego nikt nie odwołuje

Dlatego w tej książce nie będziemy walczyć z alarmem. Będziemy uczyć się dwóch rzeczy: słyszeć, jaką emocję budzi dzwon właśnie w Tobie, i odwoływać alarm, kiedy już nie jest potrzebny.

Twoje zadanie na dziś wieczór. Zanim położysz się spać, zrób jedną prostą rzecz: pięć spokojnych oddechów, w których wydech jest dłuższy niż wdech. Tak jakbyś zdmuchiwała świeczkę powoli, do końca. Spokojny, wydłużony wydech wielu osobom pomaga zejść z wysokiego pobudzenia — sprawdź, co zauważasz u siebie. Nie musi nic wielkiego się wydarzyć. Wystarczy, że strażnik usłyszy: na dziś koniec służby.

Alarm nie jest wrogiem. Alarm to strażnik, któremu nikt nie powiedział, że już po wszystkim.

W następnej lekcji poznasz trzy siły, które natura dała każdemu z nas. Zobaczysz, dlaczego dzwon budzi w Tobie właśnie tę emocję, a nie inną.

Trzy siły natury: rusza, grzeje, trzyma

Wyobraź sobie, że stoisz na wielkiej, otwartej równinie. Trawa po horyzont. I w jednej chwili widzisz trzy rzeczy naraz.

Wiatr, który biegnie po trawie. Nic go nie zatrzyma, wszystko porusza, wszystko zmienia. Za chwilę jest już gdzie indziej.

Ognisko, przy którym grzeją się ludzie. Daje ciepło, światło i kierunek. Wszystko wokół niego się dzieje.

I drzewo. Stoi tu od stu lat. Korzenie głęboko w ziemi. Wiatr je szarpał, upały je suszyły, a ono trwa.

Zapamiętaj te trzy obrazy, bo one nie są tylko krajobrazem. To trzy siły, które działają także w Tobie. Jedna rusza. Druga grzeje. Trzecia trzyma.

RUSZA · WIATR · KHII	GRZEJE · OGIEŃ · SHAR	TRZYMA · KORZENIE · BADGAN
szybkość i lekkość myśli, pomysły, wrażliwość	napęd i odwaga jasne „chcę” i „nie zgadzam się”	spokój i trwałość cierpliwość, wierność, pamięć

Trzy siły natury — wszystkie trzy są w Tobie, jedna mówi najgłośniejsze

Siła, która rusza, to wszystko, co w Tobie szybkie i lekkie: myśli, pomysły, wrażliwość, wyobraźnia, zdolność zauważania. Bez niej nie byłoby ruchu ani zmiany.

Siła, która grzeje, to Twój napęd: chęć działania, odwaga, jasne „chcę” i „nie zgadzam się”. Bez niej nic nie zostałoby doprowadzone do końca.

Siła, która trzyma, to Twój spokój i Twoja trwałość: cierpliwość, wierność, pamięć, zdolność wytrzymania trudnych dni. Bez niej wszystko rozsypałoby się przy pierwszym podmuchu.

I od razu umówmy się na jedno, bo to ważne dla całej książki. Wiatr, Ogień i Korzenie to tradycyjna, obrazowa mapa — sposób patrzenia, który od wieków pomaga ludziom zauważać u siebie powtarzające się reakcje. To nie jest diagnoza ani dosłowny opis tego, co dzieje się w narządach. Mapa nie zastępuje lekarza. Mapa uczy patrzeć.

Teraz krótki eksperyment. Nie czytaj dalej, tylko zrób go naprawdę, zajmie pół minuty. Zamknij oczy i przypomnij sobie ostatnią sytuację, kiedy coś Cię mocno zestresowało. Nie analizuj jej. Zapytaj tylko ciało: co zrobiło pierwsze? Czy coś w Tobie ruszyło, przyspieszyło, zaczęło uciekać w myśli? Czy coś się zagrzało, sprężyło, zebrało do walki? Czy coś zrobiło się ciężkie, powolne, jakby chciało przeczekać?

To, co poczułaś, to nie przypadek. Wszystkie trzy siły są w każdym człowieku, ale nie po równo. W każdym z nas jedna mówi najgłośniejsze. To ona pierwsza odpowiada na dzwon alarmu z poprzedniej lekcji. Dlatego z tej samej wiadomości o zwolnieniach Ania dostała bezsenność, Robert gorącą złość, a Alicja ciężki poranek. U Ani najgłośniejsze mówi siła, która rusza. U Roberta ta, która grzeje. U Alicji ta, która trzyma.

I od razu jedno ważne zastrzeżenie. To nie jest test, który wsadza Cię do szufladki. Możesz rozpoznać siebie w dwóch, a nawet trzech portretach — najgłośniejsza siła potrafi zmieniać się z sytuacją, etapem życia i długością obciążenia. To nie błąd mapy, tak po prostu wygląda człowiek. Twoja najgłośniejsza siła to nie wyrok ani choroba. To Twoja natura, a natura ma zawsze dwie strony. W dobrych czasach jest darem: szybkość Ani, żar Roberta, spokój Alicji. W przeciążeniu ten sam dar zaczyna uwierać. Nie dlatego, że jest zepsuty. Dlatego, że pracuje za długo bez przerwy.

Zanim pójdziemy dalej, jedna ważna rzecz: te trzy siły nie konkurują. One współpracują — jak przy ognisku, któremu wiatr daje powietrze, ogień ciepło, a ziemia miejsce. Zabierz którąkolwiek, a ognisko gaśnie albo ucieka w pożar. Równowaga to nie wygrana jednej siły. Równowaga to ich współpraca.

I ostatnia rzecz na dziś, krótka zapowiedź. Każda z tych sił ma w tej mapie swój kierunek ruchu: Wiatr krąży, Ogień idzie w górę, Korzenie osiadają w dół. Stres nie wyłącza siły — zakłóca jej kierunek. Co to znaczy w praktyce, zobaczysz w trzech portretach.

SIŁA	KIERUNEK RUCHU
Wiatr	krąży — lekko, szybko, wszędzie
Ogień	idzie w górę — grzeje i unosi
Korzenie	osiadają w dół — trzymają i gromadzą

Stres nie wyłącza siły — zakłóca jej kierunek

Twoje zadanie na najbliższy dzień. Noś przy sobie te trzy słowa: rusza, grzeje, trzyma. Za każdym razem, gdy poczujesz napięcie, sprawdź jednym pytaniem: która siła odezwała się pierwsza? Wieczorem będziesz wiedzieć o sobie więcej niż z niejednego testu.

Wszystkie trzy siły są we mnie. Jedna mówi najgłośniej.

Zamknijmy pierwszy moduł trzema zdaniami. Stres jest jeden, ludzie są różni. W każdym działa alarm — strażnik, nie wróg. I w każdym jedna z trzech sił mówi najgłośniej.

Od następnej lekcji przyglądamy się tym siłom po kolei, z bliska, przez historie trzech osób. Zaczniemy od Ani i od emocji, która najczęściej ją odwiedza.

CZĘŚĆ DRUGA

Portrety

Lekcja 4 · Ania i strach

Lekcja 5 · Robert i gniew

Lekcja 6 · Alicja i zmartwienie

Ania i strach

PORTRET · ANIA · WIATR · KHII

Zacznijmy od trzech słów z poprzedniej lekcji, bo będą nam dziś potrzebne: rusza, grzeje, trzyma. Dziś bierzemy pod lupę pierwszą z nich — tę, która rusza.

Ania ma czterdzieści jeden lat i najszybszą głowę w całym biurze. Kiedy zespół utknie, ona pierwsza widzi wyjście. Kiedy komuś jest smutno, ona pierwsza to czuje, zanim tamten cokolwiek powie. Pomysły przychodzą do niej same, jakby wiatr je przynosił.

Ale ta sama wrażliwość ma drugą stronę. Ania pierwsza czuje też zagrożenie. Tam, gdzie inni widzą zwykłego maila, ona widzi dziesięć możliwych katastrof. I zanim zdąży pomyśleć, w środku już jest emocja. Najczęściej ta sama.

Strach. Czasem duży, częściej malutki, przebrany za niepokój. Ciche „a co, jeśli”, które potrafi obudzić ją o trzeciej w nocy.

Zobacz, co strach robi z jej ciałem, bo robi to w bardzo swoim stylu. Strach rozprasza i chłodzi. Myśli zaczynają gnać w dziesięciu kierunkach naraz i żadnej nie da się dokończyć. Ręce i stopy robią się zimne. W środku pojawia się drżenie, jakby wszystko było lekko potrząsane. Sen robi się płytki i czujny: Ania zasypia z trudem, budzi się od byle czego. Apetyt znika albo przychodzi w dziwnych porach.

Zobacz teraz, dlaczego to są akurat te objawy. Jeśli spojrzymy na nie językiem tej tradycyjnej mapy, tu jest klucz. Wiatr w równowadze krąży po całym ciele, lekko i cicho — dlatego Ania szybko myśli, dużo czuje i wszystko zauważa. Ale kiedy stres go zakłóci, Wiatr zmienia kierunek: cały pędzi w górę, do głowy, i tam robi hałas. Popatrz na objawy Ani jeszcze raz — wszystkie mówią to samo. Gonitwa myśli i płytki, czujny sen, bo w głowie zebrał się cały wiatr, a we wietrze trudno spać. Ręce i stopy zimne i drżące, bo na dole wiatru zabrakło — poszedł do góry. W tej mapie wszystkie

objawy Ani układają się w jeden kierunek. I od razu widać, dlaczego wsparciem dla niej będzie uziemienie: wiatr trzeba zaprosić z powrotem w dół.

Jeśli to Twój obraz, poznaj jego imię. Ta siła, która rusza, w tradycji mongolskiej, skąd pochodzi ta wiedza, nazywa się khii, czyli wiatr. My będziemy mówić po prostu: Wiatr. U Ani najgłośniej odzywa się właśnie Wiatr — dlatego dalej będę mówić krótko: osoba Wiatru, pamiętając, że to najgłośniejsza siła, nie cała Ania. I zauważ kolejność: najpierw rozpoznałaś to w ciele, dopiero teraz padła nazwa. Tak będzie zawsze.

Teraz pętla, w którą Wiatr wpada pod obciążeniem, bo warto ją zobaczyć w całości. Niepokój nie daje spać. Niewyspanie zabiera siły. Zmęczony Wiatr czuje się jeszcze mniej bezpiecznie, więc niepokój rośnie. I koło się zamyka: im bardziej zmęczona, tym bardziej czujna. Im bardziej czujna, tym bardziej zmęczona.

Pętla Wiatru — dlatego pomoc zaczyna się wieczorem, nie rano

I tu jedno zdanie, które chcę powiedzieć Ani prosto w oczy, a może i Tobie. To nie jest słabość charakteru. Wiatr nie wybrał sobie strachu, tak jak brzoza nie wybrała sobie tego, że drży na wietrze. To ta sama wrażliwość, dzięki której Ania pierwsza wszystko widzi i czuje. Jej niepokój to jej szybkość, która nie ma gdzie wylądować.

Dlatego dobre rady w stylu „weź się uspokój” albo „nie przejmuj się tak” nie działają. One każą wiatrowi przestać wiać. Wiatr nie potrzebuje zakazu. Wiatr potrzebuje trzech rzeczy, które pozna dokładnie w lekcji dziesiątej: ciepła, rytmu i uziemienia. Czyli miejsca, gdzie może wylądować.

Twoje zadanie na dziś, niezależnie od tego, czy Wiatr to Ty, czy ktoś, kogo kochasz. Wieczorem, o stałej porze, zrób jedną ciepłą rzecz: kubek ciepłego naparu, ciepły prysznic, koc. I podczas niej postaw obie stopy płasko na podłodze i poczuj, że podłoga trzyma. Nic więcej. To pierwsze lądowisko.

Mój niepokój to moja szybkość, która szuka miejsca do lądowania.

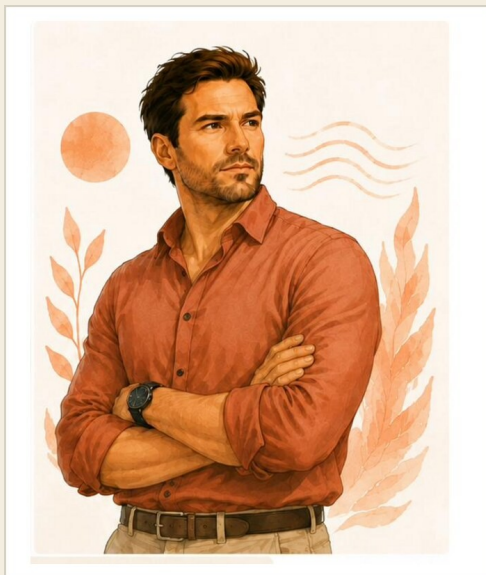
W następnej lekcji poznasz Roberta i emocję, która przychodzi do niego pierwsza. Jest zupełnie inna niż strach.

WIATR POD STRESEM	CO POMAGA
myśli w dziesięciu kierunkach	rytm — przewidywalny wieczór
zimne ręce i stopy, drżenie	ciepło — posiłek, napar, koc
płytki, czujny sen	uziemienie — stopy, ciężar, dotyk

Mapa Wiatru: objawy idą w górę i w rozproszenie — pomoc idzie w dół

Robert i gniew

PORTRET · ROBERT · OGIEŃ · SHAR

Robert ma czterdzieści osiem lat i opinię człowieka, który dowodzi. Kiedy projekt się sypie, dają go Robertowi. Kiedy trzeba podjąć trudną decyzję, wszyscy patrzą na niego. On nie ucieka od odpowiedzialności, on po nią idzie. Jasno wie, czego chce, i mówi to głośno.

Ten napęd to jego dar. Ale dar ma swoją cenę. Bo kiedy coś staje Robertowi na drodze, w środku najczęściej odzywa się ta sama emocja.

Złość. Czasem głośna, jak uderzenie dłonią w stół. Częściej cicha: zaciśnięte zęby, krótkie odpowiedzi, „nic mi nie jest”. I frustracja, jej młodsza siostra, kiedy rzeczy idą za wolno albo nie tak, jak powinny.

Przyjrzyj się, co złość robi z ciałem, bo działa dokładnie odwrotnie niż strach Ani. Strach rozpraszał i chłodził. Złość zbiera i grzeje, i idzie do góry. Gorąco wchodzi w klatkę piersiową, potem w szyję, potem w twarz. Szczęka się zaciska, kark twardnieje, głowa zaczyna pobolewać wieczorami. Sen? Robert zasypia szybko, bo jest wykończony, ale budzi się w nocy i od razu jest w pełnej gotowości, jakby ktoś przełączył pstryczek.

klatka piersiowa

szyja

twarz i głowa

Droga żaru: gorąco idzie w górę — dlatego wsparciem jest chłód i sprowadzanie ognia w dół

Przyjrzyj się teraz, dlaczego to są akurat te objawy. Jeśli spojrzymy na nie językiem tej tradycyjnej mapy: Ogień w równowadze pali się równo, w środku ciała — daje ciepło działaniu i jasność decyzjom. Ale gorąco z natury idzie w górę, a złość dokłada mu skrzydeł. Pod stresem żar rusza do góry jedną drogą: najpierw klatka piersiowa, potem szyja, potem twarz i głowa. Popatrz na objawy Roberta jeszcze raz — gorąco w klatce, zaciśnięta szczęka, twardy kark, głowa boląca wieczorem — wszystko układa

się wzdłuż tej jednej drogi, z dołu do góry. W tej mapie objawy Roberta mają jeden wspólny kierunek. I od razu widać, dlaczego wsparciem dla niego będzie chłód i sprowadzanie ognia w dół: do brzucha, do stóp, do ziemi.

Ta siła, która grzeje, w tradycji mongolskiej nazywa się shar. My będziemy mówić: Ogień. U Roberta najgłośniej odzywa się właśnie Ogień — osoba Ognia, w tym samym skróconym sensie. I znowu: najpierw doświadczenie, potem nazwa.

Pętla Ognia wygląda tak. Robert widzi cel. Coś przeszkadza. Pojawia się złość, a złość u Ognia zamienia się w jedno: dociśnij mocniej. Więc Robert pracuje dłużej, śpi krócej, odpuszcza wszystko, co nie jest walką: posiłki w biegu, zero przerw. Żar rośnie, drewna ubywa. Aż któregoś dnia ognisko, które miało grzać, zaczyna parzyć wszystkich dookoła, a jego samego wypalać od środka.

Pętla Ognia — ognisko, które miało grzać, zaczyna parzyć

I zdanie prosto w oczy, dla Roberta i może dla Ciebie. Ta złość nie znaczy, że jesteś złym człowiekiem. To ta sama siła, która każe Ci bronić ludzi, dotrzymywać słowa i kończyć, co się zaczęło. Ogień, który wszystko dowozi, po prostu nie nauczył się jeszcze jednej rzeczy: że przerwa to nie porażka.

Dlatego rada „wyluzuj” działa na Ogień jak dmuchanie w żar: tylko go rozjaśnia. Ogień nie potrzebuje, żeby mu gasić charakter. Ogień potrzebuje trzech rzeczy, które pozna w lekcji jedenastej: chłodu, umiaru i odpuszczenia. Rozumianych nie jako słabość, ale jako mądre gospodarowanie opałem.

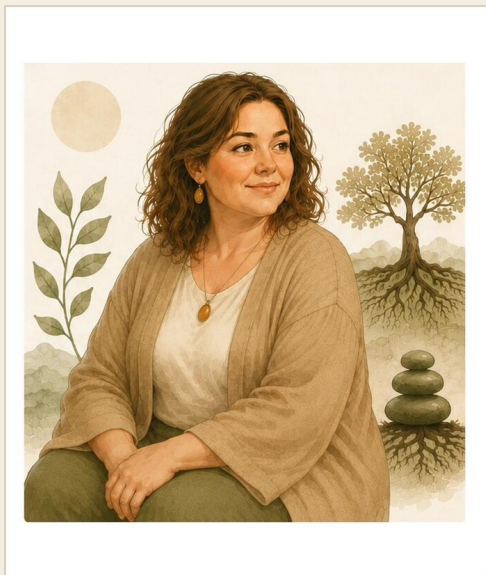
Twoje zadanie na dziś. Jedna przerwa w środku dnia, zanim ciało o nią poprosi. Piętnaście minut, w kalendarzu, o konkretnej godzinie, jak spotkanie, którego nie wolno odwołać. W tej przerwie nie załatwiasz nic. Możesz wyjść na zewnątrz, możesz patrzeć w okno. Ogień ma się przez chwilę palić bez dokładania.

Przerwa to nie porażka. Przerwa to opał na jutro.

W następnej lekcji poznasz Alicję. Jej emocja jest najcichsza z trzech i najłatwiej ją przeoczyć.

Alicja i zmartwienie

PORTRET · ALICJA · KORZENIE · BADGAN

Alicja ma pięćdziesiąt trzy lata i jest osobą, przy której inni się uspokajają. W pracy pamięta o wszystkim, o czym inni zapomnieli. W rodzinie to do niej dzwoni każdy, kto ma kłopot. Od pół roku opiekuje się mamą po złamaniu biodra, a w firmie właśnie zmieniają jej cały system pracy. Alicja nie krzyczy, nie panikuje, nie ucieka. Alicja niesie.

Ten spokój to jej dar. Prawdziwy, wielki dar: cierpliwość, wierność, pamięć, wytrwałość. Ale i on ma drugą stronę. Bo kiedy obciążenie rośnie, w Alicji najczęściej odzywa się emocja, której prawie nie widać z zewnątrz.

Zmartwienie. Nie ostry strach jak u Ani, nie gorąca złość jak u Roberta. Zmartwienie jest powolne i ciężkie. To myśli, które chodzą w kółko wokół tych samych spraw: mama, praca, wszyscy. Nie biegną jak u Ani w dziesięciu kierunkach. Kręcą się w miejscu, jak koło w koleinie.

Popatrz, co zmartwienie robi z ciałem. Ono wiąże i opada. Wszystko zwalnia. Nogi robią się ciężkie, jakby ktoś dołożył do nich po kilogramie. W głowie mgła: Alicja czyta zdanie trzy razy i nie pamięta, co przeczytała. Po jedzeniu chce jej się spać, a mimo to wieczorem sięga po słodkie, bo słodkie na chwilę dodaje sił. Śpi całą noc i wstaje zmęczona. Do tego waga, która od pewnego czasu rośnie łatwiej niż kiedyś, choć Alicja wcale nie je więcej. I coraz częściej myśli: po prostu jestem leniwa.

ciężar

mniej ruchu

więcej ciężaru

Cicha pętla Korzeni — przerywa ją mały, codzienny ruch

Nie jest. I to trzeba powiedzieć wprost. Alicja nie jest leniwa. Alicja od miesięcy niesie ciężar za trzy osoby, a jej ciało robi dokładnie to, co robi natura zimą:

oszczędza. Zwalnia obroty, gromadzi zapasy, przeczekuje. To mądra strategia na krótki czas. Kłopot w tym, że u Alicji zima trwa już pół roku.

A teraz popatrz, dlaczego to są akurat te objawy. Jeśli spojrzymy na nie językiem tej tradycyjnej mapy: Korzenie w równowadze trzymają wszystko na swoim miejscu — dają ciału stabilność, a myślom spokój. Ich naturalny ruch jest powolny i skierowany w dół, jak woda, która spokojnie wsiąka w ziemię. Ale kiedy zmartwienie trwa za długo, ten ruch zamiera: to, co miało łagodnie osiadać, zaczyna zalegać. Ciężkie nogi — bo ciężar zebrał się na dole i nie krąży. Mgła w głowie i myśli chodzące w kółko — bo nic nie płynie, wszystko stoi. Senność po jedzeniu — bo nawet siła z posiłku nie ma jak ruszyć w drogę. W tej mapie wszystkie objawy Alicji wyrastają z jednego zatrzymanego ruchu. I od razu widać, dlaczego wsparciem dla niej będzie ruch: bo to on na nowo uruchamia to, co stanęło.

Ta siła, która trzyma, w tradycji mongolskiej nazywa się badgan. My będziemy mówić: Korzenie. U Alicji najgłośniejsze odzywają się właśnie Korzenie.

Pętla Korzeni jest cicha i dlatego groźna. Ciężar odbiera ochotę na ruch. Brak ruchu dokłada ciężaru. Im mniej się dzieje, tym mniej sił, żeby cokolwiek się działo. Z zewnątrz wygląda to jak spokój. W środku to powolne zapadanie się w koleinę.

Pętla Korzeni — cicha i dlatego groźna

Dlatego rady w stylu „rusz się wreszcie” albo „weź się w garść” tylko dokładają Alicji wstydu do ciężaru. Korzenie nie potrzebują poganiania. Korzenie potrzebują trzech rzeczy, które poznają w lekcji dwunastej: ruchu, lekkości i ciepła. Małych, łagodnych, codziennych.

Twoje zadanie na dziś. W momencie, kiedy zauważysz ciężar, zrób pięć minut jakiegokolwiek ruchu: przejdź się po mieszkaniu, wyjdź po skrzynkę pocztową, rozwieś pranie. Pięć minut, nie pięćdziesiąt. Chodzi o jedno: przypomnieć ciału, że koleina to nie dom.

To nie lenistwo. To ciężar noszony za długo.

Zamknijmy moduł portretów jednym zdaniem: trzy osoby, trzy dary — i trzy koszty tego samego daru: szybkość, żar i spokój, każde pracujące za długo bez przerwy. W następnym module zejdziemy piętro głębiej: zobaczysz, kiedy emocja przestaje być posłańcem, a zaczyna być obciążeniem — i co dokładnie dzieje się wtedy w ciele. Po jednej lekcji dla każdej historii.

CZĘŚĆ TRZECIA

Droga emocji

Lekcja 7 · Strach Ani: emocja, która czuwa za długo

Lekcja 8 · Gniew Roberta: emocja połykana

Lekcja 9 · Zmartwienie Alicji: emocja, która chodzi w kółko

Strach Ani: emocja, która czuwa za długo

Wróćmy do Ani, bo trzeba zadać pytanie, które pewnie już w Tobie siedzi. Czy strach szkodzi? Sam w sobie — nie. Strach, który szarpnął Anię z jezdni przed samochodem, był najlepszym przyjacielem, jakiego miała tamtego dnia. Emocja to posłaniec: przychodzi, oddaje wiadomość, odchodzi.

Kłopot Ani jest inny. Jej strach nie odchodzi. Zamienił się w niepokój, który czuwa tygodniami: rano sprawdza wiadomości, w południe układa czarne scenariusze, o trzeciej w nocy robi przegląd wszystkich „a co, jeśli”. To jest pierwsza z dróg, którymi emocja zaczyna obciążać człowieka: emocja, która trwa za długo.

Bo czuwanie kosztuje. Każdy dzień w pogotowiu jest opłacany z sił — i Ania ten rachunek zna z własnego życia, choć nigdy go tak nie nazwała. Zmęczenie, które nie mija po przespanej nocy. Serce czujne, zrywające się do biegu od byle dźwięku. Dłonie chłodne, jakby ciepła nie starczało na wszystko. To nie są trzy osobne zagadki. To jeden rachunek za jedno długie czuwanie.

Za długo: każdy dzień w pogotowiu jest opłacany z sił

I ta droga działa w obie strony, co warto zobaczyć wyraźnie. Długi strach zużywa siły — a wyczerpanie zaprasza strach z powrotem: człowiek zmęczony boi się rzeczy, których wypoczęty nawet by nie zauważył. Jedno koło, nie dwie osobne sprawy.

Droga działa w obie strony — jedno koło, nie dwie osobne sprawy

W tradycyjnej mapie, z której korzystamy w tej książce, ta droga ma jeszcze jedną, głębszą warstwę. Długotrwały strach łączono w niej z Układem Nerek — obszarem, który ta mapa wiąże z zapasami sił i poczuciem bezpieczeństwa. Słowo „Układ” jest tu ważne: w tej mapie to coś znacznie szerszego niż fizyczny organ — to cała rodzina powiązań: emocja, sen, rytm, regeneracja. Nie znaczy to, że strach uszkodził ciało. To sposób opisywania zależności, nie rozpoznawanie przyczyn. Tę warstwę tylko dziś zapowiadam — dokładnie rozwinie ją kolejna książka.

A teraz najważniejsze, żeby nie zrobić z tej lekcji straszaka, bo to byłoby ostatnie, czego Wiatr potrzebuje. Rachunek za czuwanie można przestać powiększać. Każdy spokojniejszy wieczór, każde odwołanie alarmu może stać się małym krokiem w stronę regeneracji — zwłaszcza kiedy ktoś wreszcie mówi strażnikowi „koniec służby”.

Twoje zadanie na dziś wieczór, małe i trochę przewrotne. Zapisz trzy rzeczy, które dziś się NIE wydarzyły, chociaż niepokój je rano zapowiadał. Tylko trzy. To nie jest sztuczka na pozytywne myślenie. To dowód rzeczowy dla strażnika, że wolno mu czasem zejść z wieży.

Ania zrobiła to zadanie pierwszego wieczoru. Przy trzeciej zapisanej rzeczy zauważyła, że część porannych obaw nie wydarzyła się. Niepokój nie zniknął, ale pojawiło się trochę więcej przestrzeni.

Strach, który czuwa za długo, płaci z sił, które miały starczyć na życie.

W następnej lekcji droga Roberta. Jego emocja nie czuwa za długo — jego emocja jest połykana.

Gniew Roberta: emocja połykana

U Roberta sprawa wygląda na pierwszy rzut oka lepiej. Jego złość nie czuwa tygodniami jak niepokój Ani. Przychodzi, błyska i niby znika. Ale przyjrzyj się uważnie jednej scenie. Zebranie. Ktoś podważa decyzję Roberta, niesprawiedliwie i przy wszystkich. W Robertcie w pół sekundy staje płomień. I co robi Robert? Nic. Zaciska zęby, mówi spokojnym głosem „w porządku, przemyślę to” i wraca do biurka. Wieczorem w domu odpowiada półsłowami, a kark ma jak z kamienia.

To jest druga droga, którą emocja obciąża człowieka: emocja bez wyjścia. Połknięta. Gniew wypowiedziany na czas jest jak otwarcie zaworu: ciśnienie schodzi, można rozmawiać dalej. Gniew połknięty zamyka zawór — a ciśnienie nie znika. Ciśnienie zostaje w środku i szuka sobie miejsca. Robert czuje je wieczorami dokładnie tam, gdzie je nosi: w zaciśniętej szczęce, w karku jak z kamienia, w skroniach. A w nocy w tym dziwnym budzeniu się o trzeciej, w pełnej gotowości, bez żadnego powodu.

Bez wyjścia: zamknięty zawór nie gasi ciśnienia — ono szuka miejsca

I ta droga również działa w obie strony. Połykany gniew podnosi napięcie — a stałe napięcie skraca lont: człowiek zaczyna irytować się rzeczami, które kiedyś by go ominęły, i sam nie wie dlaczego. Jedno koło.

Droga działa w obie strony — jedno koło

W tradycyjnej mapie ta droga też ma swoją głębszą warstwę. Niewyrażony gniew łączono w niej z Układem Wątroby — obszarem, który ta mapa wiąże ze swobodnym przepływem: żeby wszystko, w ciele i w życiu, miało swój ruch i swoją drogę. A wszystkie długo noszone emocje, obojętnie które, mapa prowadzi w końcu do wspólnego środka, który nazywa Sercem. To tylko zapowiedź — nie wykład. Ta warstwa dostanie własną książkę.

Ważne zastrzeżenie, żeby nie pomylić drogi. Wyjściem dla gniewu nie jest wybuch. Wybuch to ten sam zamknięty zawór, tylko rozerwany — rani innych i wraca ze wstydem. Wyjściem jest nazwanie. Nazwanie gniewu może zmniejszyć potrzebę trzymania wszystkiego w napięciu.

Twoje zadanie na dziś. Raz dziennie, kiedy poczujesz złość, nazwij ją na głos jednym prostym zdaniem: jestem zły, bo... Do siebie w samochodzie, do bliskiej osoby, na papierze — obojętnie. Bez oceniania, czy wypada. Jedno zdanie dziennie. Zawór ma się nauczyć otwierać na małe obroty.

Robert spróbował w samochodzie, czując się okropnie głupio. „Jestem zły, bo nikt nie zapytał mnie o zdanie.” Powiedział jedno zdanie na głos. Nie rozwiązało to całej sprawy, ale pomogło mu zauważyć, co naprawdę kryło się pod napięciem.

Gniew, którego nie wypowiesz, znajdzie sobie miejsce, którego nie wybierzesz.

W następnej lekcji droga Alicji — emocja, która nie czuwa i nie jest połykana, tylko chodzi w kółko.

Zmartwienie Alicji: emocja, która chodzi w kółko

Została nam Alicja i jej najcichsza z trzech dróg. Jej zmartwienie nie czuwa jak strach Ani i nie jest połykane jak złość Roberta. Ono krąży. Wieczorem, przy zmywaniu, Alicja myśli o mamie. Od mamy myśl przechodzi do pracy, od pracy do pieniędzy, od pieniędzy z powrotem do mamy. Trzy okrążenia, dziesięć, trzydzieści. Żadne nie kończy się decyzją. To jest trzecia droga: emocja, która kręci się w miejscu, bo nie dostała kierunku.

A teraz przyjrzyj się, co u Alicji idzie z tym krążeniem w parze, bo ona sama traktuje to jak osobne kłopoty. Myśli wracają rano dokładnie w tej samej postaci, w jakiej krążyły wieczorem — ani o krok dalej, jakby nikt ich przez noc nie przerobił. Ciało robi się cięższe i wolniejsze, po posiłkach śpiące. Wieczorem przychodzi głód słodkiego. I te ciche westchnienia, których Alicja już u siebie nie słyszy. Osobne kłopoty? W jej doświadczeniu to jeden stan: kiedy myśli kręcą się w kółko, wszystko inne też zwalnia.

W kółko: pierwszy mały krok albo uczciwe „to nie zależy ode mnie”

W tradycyjnej mapie ten stan ma swoje miejsce i piękny obraz. Powtarzające się zmartwienie łączono w niej z Układem Śledziony i Żołądka — obszarem, który ta mapa wiąże z przetwarzaniem. I to przetwarzaniem wszystkiego: ta sama siła, mówi obraz, trawi obiad i trawi sprawy. Kiedy jest zajęta mieleniem w kółko tych samych myśli, na obu frontach robi się wolniej. To obraz do obserwacji, nie wyjaśnienie przyczyn — a rozwinie go dokładnie kolejna książka.

Tu jedna rzecz, którą mówię osobno, bo bywa źródłem niezасłużonego wstydu. Niektóre osoby, które rozpoznają u siebie ten obraz, zauważają również zmianę masy ciała. Tradycyjna mapa opisuje to obrazem przeciążonego przetwarzania — ale to jest obraz, nie wyjaśnienie medycznej przyczyny. Zmiana masy ciała może mieć wiele powodów i kiedy niepokoi, wymaga rozmowy z lekarzem. Jedno natomiast ten obraz mówi na pewno i warto to usłyszeć: to nie jest powód do wstydu.

I ta droga także działa w obie strony: krążące zmartwienie męczy — a zmęczenie sprawia, że najmniejsza sprawa robi się ciężka i sama zaczyna krążyć. Jedno koło.

Droga działa w obie strony — jedno koło

Na szczęście koło ma dźwignię. Zatrzymuje się w chwili, w której myśl dostaje kierunek — dowolny. Pierwszy mały krok albo uczciwe „to nie zależy ode mnie”. Jedno i drugie kończy okrążenie. Krąży tylko to, co nie ma dokąd pójść.

Twoje zadanie na dziś wieczór. Weź jedno, największe dzisiejsze zmartwienie i przełóż je na papier jednym zdaniem. Pod spodem dopisz jedno z dwojga: najmniejszy

pierwszy krok, z datą — albo słowa „to nie zależy ode mnie”. Nic więcej. Zapisanie myśli i nadanie jej kierunku może pomóc przerwać kolejne okrążenie. Nie zawsze za pierwszym razem — spróbuj przez kilka wieczorów i sprawdź, co zauważasz.

Alicja zapisała: martwię się, że mama upadnie, kiedy mnie nie ma. I dopisała krok: w czwartek zapytam o czujnik upadku. Problem nie zniknął, ale myśl dostała konkretny kierunek.

Krąży tylko ta myśl, która nie dostała kierunku.

I ostatnie słowo tego modułu, ważne na przyszłość. W tradycyjnej mapie żadna z tych historii nie kończy się na emocji. Każda łączy się także z szerszym Układem Narządu — czyli siecią obejmującą między innymi rytm, sen, energię, trawienie i zachowanie. Nie oznacza to, że emocja uszkodziła fizyczny organ. To kolejna warstwa mapy. Poznasz ją w następnej książce, a później w osobnych historiach Ani, Roberta i Alicji.

Znasz już trzy drogi: za długo, bez wyjścia i w kółko. W następnym module przechodzimy od rozumienia do robienia — trzy lekcje praktyki, po jednej dla każdej siły.

CZĘŚĆ CZWARTA

Praktyka

Lekcja 10 · Praktyka dla Wiatru: ciepło, rytm, uziemienie

Lekcja 11 · Praktyka dla Ognia: chłód, umiar, odpuszczenie

Lekcja 12 · Praktyka dla Korzeni: ruch, lekkość, ciepło

Praktyka dla Wiatru: ciepło, rytm, uziemienie

Wróćmy do Ani. Jest piątek wieczór po ciężkim tygodniu. Dawniej wyglądało to tak: Ania siada z telefonem „na pięć minut”, wstaje po dwóch godzinach, kładzie się o północy z gnającą głową i leży do drugiej. Zobaczmy, co może zrobić inaczej. Nie wszystko naraz. Trzy rzeczy.

Pierwsza: ciepło. Wiatr z natury jest chłodny i lekki, dlatego wszystko, co ciepłe, działa na niego jak dłoń na roztrzęsione ramię. Ciepły posiłek zamiast kanapki w biegu. Ciepły napar wieczorem. Ciepła kąpiel, koc, skarpety. To brzmi zbyt prosto — a jednak wiele osób zauważa, że ciało rozumie ciepło szybciej niż słowa. Potraktuj to jako siedmiodniowy eksperyment, nie obietnicę.

Druga: rytm. Wiatr uspokaja się nie wtedy, kiedy mu się każe, tylko wtedy, kiedy świat robi się przewidywalny. Stała pora kładzenia się. Stała pora posiłków. Ten sam mały wieczorny porządek, co dzień taki sam: napar, ciepło, światło mniejsze, ekran odłożony w jednym, zawsze tym samym momencie. Dla osoby Wiatru nuda wieczoru to nie kara. To sprzymierzeniec: coś, co często przynosi ulgę.

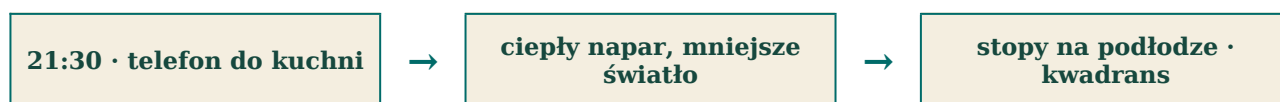
Trzecia: uziemienie. Wiatr żyje w głowie i w przyszłości, dlatego wspiera go wszystko, co sprowadza go do ciała i do teraz. Stopy płasko na podłodze i uwaga w stopach przez trzy oddechy. Coś ciężkiego na kolanach: koc, kot, książka. Dotyk: dłonie wokół ciepłego kubka. Powolne, zwyczajne czynności robione uważnie: krojenie warzyw, podlewanie kwiatów, składanie ubrań.

JEDNA RZECZ	JAK WYGLĄDA W PRAKTYCE
ciepło	ciepły posiłek, napar, kąpiel, koc
rytm	stała pora snu i posiłków, ten sam wieczorny porządek
uziemienie	stopy na podłodze, ciężar na kolanach, uważne czynności

Wybierasz jedną rzecz i robisz ją przez siedem dni — jedną, nie trzy

Teraz najważniejsza zasada tego modułu, zapamiętaj ją, bo wraca w każdej z trzech lekcji. Nie bierzesz wszystkiego. Wybierasz jedną rzecz i robisz ją przez siedem dni z rzędu. Jedną. Wiatr uwielbia zaczynać dziesięć rzeczy naraz i to jest właśnie pułapka. Jedna rzecz, siedem dni, o tej samej porze.

Ania wybrała tak: co wieczór o dwudziestej pierwszej trzydzieści odkłada telefon do kuchni, robi ciepły napar i wypija go przy zgaszonym górnym świetle, ze stopami na podłodze. Kwadrans. Po tygodniu mówi: nie śpię jeszcze idealnie, ale pierwszy raz od miesięcy wieczorem nie uciekam.

Przykład Ani: jedna rzecz, ta sama pora, siedem dni

Twoje zadanie: wybierz swoją jedną rzecz. Ciepło, rytm albo uziemienie. Zapisz ją jednym zdaniem: co, o której, przez siedem dni.

Wiatr ucisza się nie siłą, ale rytmem.

W następnej lekcji praktyka dla Ognia. Będzie o tym, jak odpuszczać, nie przegrywając.

Praktyka dla Ognia: chłód, umiar, odpuszczenie

Wróćmy do Roberta. Poniedziałek, ósma rano, lista zadań na dwa dni, doba ma osiem godzin roboczych. Dawny Robert zrobiłby jedno: docisnął. Kawa, potem druga, obiad przy klawiaturze, powrót do domu z karkiem jak deska i krótkim lontem na wszystkich w domu. Zobaczmy trzy rzeczy, które może zrobić inaczej.

Pierwsza: chłód. Nie chodzi o zimny prysznic, choć niektórym służy. Chodzi o chłodne miejsca w rozgrzanym dniu. Przerwa zanim ciało poprosi, ta sama, którą Robert zna z lekcji piątej, teraz na stałe: codziennie, o godzinie wpisanej w kalendarz. Wieczorem chłodne domknięcie: koniec spraw zawodowych o ustalonej godzinie, po niej żadnego „jeszcze tylko sprawdzę”. Ogień pali się pięknie, kiedy ma palenisko z granicami. Bez granic to pożar.

Druga: umiar. Ogień zawsze chce więcej i szybciej, dlatego umiar trzeba mu podać jak decyzję, nie jak marudzenie. Konkret: jedna rzecz z dzisiejszej listy zostaje świadomie skreślona. Nie odłożona z poczuciem winy. Skreślona, z podpisem: to poczeka i świat się nie zawali. Dla Ognia to jest trudniejsze niż dziesięć nowych zadań, i dokładnie dlatego to jest jego prawdziwy trening.

Trzecia: odpuszczenie. Tu powiem zdanie, które Ogień musi usłyszeć wprost. Opuścić to nie przegrać. Opuścić to zdjąć garnek z ognia, zanim wykipi. Silny człowiek to nie ten, który nigdy nie odpuszcza. Silny człowiek to ten, który sam wybiera, czego nie robi. W praktyce: wieczorem jedno pytanie zamiast podsumowania walk dnia. Nie „co jeszcze powinienem”, tylko „co dziś wystarczy”. I odpowiedź na głos: na dziś wystarczy.

JEDNA RZECZ	JAK WYGLĄDA W PRAKTYCE
chłód	przerwa w kalendarzu, chłodne domknięcie wieczoru
umiar	jedna rzecz świadomie skreślona z listy
odpuszczenie	wieczorne pytanie: co dziś wystarczy

Jedna rzecz, siedem dni — bez projektu z tabelą

Zasada modułu, ta sama co u Ani: jedna rzecz, siedem dni. Ogień będzie chciał wziąć wszystkie trzy naraz i zrobić z nich projekt z tabelą. Nie. Jedna.

Robert wybrał przerwę: codziennie trzynasta trzydzieści, piętnaście minut, wychodzi z budynku niezależnie od pogody. Pierwsze dwa dni, jak mówi, chodził wściekły na tę przerwę. Czwartego dnia złapał się na tym, że pierwszy raz od miesiąca zjadł obiad i wiedział, co je. Po tygodniu kark wciąż bywa twardy, ale wieczorem w domu nikt już nie chodzi wokół niego na palcach.

Przykład Roberta: przerwa jak spotkanie, którego nie wolno odwołać

Twoje zadanie: wybierz jedną rzecz. Chłód, umiar albo odpuszczenie. Zapisz: co, o której, siedem dni.

Odpuścić to zdjąć garnek z ognia, zanim wykipi.

W następnej lekcji praktyka dla Korzeni. Będzie o ruchu, który nie męczy, tylko budzi.

Praktyka dla Korzeni: ruch, lekkość, ciepło

Wróćmy do Alicji. Niedziela po południu. Obiad ugotowany, u mamy była, pranie wisi. Alicja siada na kanapie i czuje ten znajomy ciężar: nie chce jej się nic, a jednocześnie w głowie kręci się koło zmartwień. Zobaczmy trzy rzeczy, które mogą to koło zatrzymać.

Pierwsza: ruch. Ale posłuchaj uważnie, bo tu jest sedno. Korzeniom nie jest potrzebny wielki sport. Wielkie plany treningowe u osoby Korzeni kończą się zawsze tak samo: trzy dni zapału i powrót do koleiny, z dodatkowym wstydem. Korzeniom potrzebny jest ruch mały, łagodny i codzienny, najlepiej o stałej porze i najlepiej zaczynający się natychmiast, bez przygotowań. Dziesięć minut spaceru zaraz po obiedzie. Schody zamiast windy. Muzyka i ruch przy sprzątaniu. Ciało Korzeni budzi się powoli, jak ziemia na wiosnę, ale kiedy już się budzi, budzi się na dobre.

JEDNA RZECZ	JAK WYGLĄDA W PRAKTYCE
ruch	mały, łagodny, codzienny, o stałej porze
lekkość	jedna rzecz z listy oddana innym
ciepło	ciepłe posiłki, rozgrzewające przyprawy

Wersja śmiesznie mała jest dozwolona i błogosławiona

Druza: lekkość. To słowo u Alicji nie dotyczy ciała, tylko ciężaru, który nosi. Konkretnie, który dla wielu osób Korzeni jest najtrudniejszy w całej książce: jedna rzecz z listy oddana innym. Poproszona wprost: zrób ty zakupy w czwartek. Zawieź ty mamę na rehabilitację. Osoba Korzeni nauczyła cały świat, że ona da radę sama, i świat chętnie w to uwierzył. Odzyskiwanie lekkości zaczyna się od jednego zdania: potrzebuję pomocy w tej jednej sprawie.

Trzecia: ciepło. Korzenie w przeciążeniu robią się ciężkie i chłodne, dlatego służy im wszystko, co rozgrzewa od środka: ciepłe posiłki zamiast zimnych przekąsek, rozgrzewające przyprawy, ciepło ruchu, o którym już mówiliśmy. Kiedy wieczorem przychodzi ochota na słodkie, często to nie zachcianka, tylko wołanie zmęczonego ciała o szybką energię. Ciepły, prawdziwy posiłek wcześniej u wielu osób sprawia, że wieczorne wołanie cichnie.

Zasada modułu, po raz trzeci i ostatni: jedna rzecz, siedem dni. U Korzeni dodaje jeszcze jedno: zacznij od śmiesznie małej wersji. Nie dziesięć minut spaceru, jeśli to dziś za dużo. Pięć. Do skrzynki i z powrotem. Małe, ale codziennie, bije wielkie, ale wcale.

Alicja wybrała spacer po obiedzie: dziesięć minut, ten sam kwartał, codziennie. Mówi, że pierwsze dni szła jak przez wodę. Siódmego dnia złapała się na tym, że idzie dłuższą trasą, bo chce. I że koło zmartwień kręci się w głowie wolniej, kiedy nogi idą.

Przykład Alicji: koło zmartwień kręci się wolniej, kiedy nogi idą

Twoje zadanie: wybierz jedną rzecz. Ruch, lekkość albo ciepło. Zapisz: co, kiedy, siedem dni. Wersja śmiesznie mała jest dozwolona i błogosławiona.

Małe, ale codziennie, bije wielkie, ale wcale.

Zamknijmy moduł praktyki jednym zdaniem: jedna rzecz, siedem dni — a po siedmiu dniach oceniasz praktykę, nie siebie. W ostatnim module spinamy wszystko w całość: kiedy emocja jest zdrowa, co podtrzymuje przeciążenie i jak ułożyć własny plan.

CZĘŚĆ PIĄTA

Życie

Lekcja 13 · Kiedy emocja jest zdrowa, a kiedy jest alarmem

Lekcja 14 · Co podtrzymuje przeciążenie

Lekcja 15 · Twój plan i granice samopomocy

Kiedy emocja jest zdrowa, a kiedy jest alarmem

Przez całą książkę mówimy o strachu, złości i zmartwieniu jak o kłopotach. Czas to wyprostować, bo to tylko połowa prawdy.

Wyobraź sobie Anię, która przechodzi przez jezdnię i kątem oka widzi rozpędzony samochód. Strach szarpie ją do tyłu, zanim zdąży pomyśleć. Ten strach właśnie uratował jej życie.

Wyobraź sobie Roberta, który słyszy, jak ktoś publicznie poniża jego młodszego kolegę. Złość podnosi go z krzesła i każe powiedzieć: dość. Ta złość właśnie kogoś obroniła.

Wyobraź sobie Alicję, która martwi się nadchodzącą zimą i już we wrześniu umawia mamie przegląd pieca. To zmartwienie właśnie zapobiegło prawdziwemu kłopotowi.

Emocje nie są usterką. Są posłańcami. Każda przynosi wiadomość: strach mówi „uważaj”, złość mówi „broń”, zmartwienie mówi „zabezpiecz”. Zdrowa emocja przychodzi, oddaje wiadomość i odchodzi. Tak jak posłaniec.

Kłopot zaczyna się w trzech sytuacjach — i wszystkie trzy już znasz z modułu o drodze emocji, teraz tylko zobacz je obok siebie, bo razem tworzą jeden wzór.

Za długo — droga Ani: posłaniec oddał list tygodnie temu, a mimo to zamieszkał w przedpokoju i czuwa. Bez wyjścia — droga Roberta: emocja połknięta nie znika — w tradycyjnym obrazie schodzi do ciała i pracuje po cichu. W kółko — droga Alicji: myśl bez kierunku wraca na kolejne okrążenia.

I jest jeszcze czwarty sygnał, wspólny dla wszystkich: kiedy emocja jest o wiele większa niż powód. Roztrzęsienie na cały dzień po zwykłym mailu. Wybuch o łyżkę zostawioną w zlewie. Jeśli reakcja regularnie przerasta sytuację, to zwykle znak, że alarm z lekcji drugiej dzwoni już od dawna i nowa iskra spada na przygotowany stos.

SYGNAŁ	CO SIĘ DZIEJE
za długo	posłaniec oddał list i zamieszkał w przedpokoju
bez wyjścia	emocja połknięta pracuje po cichu
w kółko	myśl bez kierunku wraca na okrążenia
za dużo	reakcja większa niż powód — alarm dzwoni od dawna

Problemem nie jest emocja — problemem jest za długo, bez wyjścia, w kółko i za dużo

I jedno, co spina wszystkie drogi. W tradycyjnej mapie długo noszone emocje łączono także z Układem Serca — rozumianym szerzej niż fizyczny narząd. To kolejna warstwa, do której wrócimy w następnej książce. Dlatego tak ważne jest, żeby posłaniec nie mieszkał u Ciebie na stałe.

Zauważ: w żadnej z tych sytuacji problemem nie jest emocja. Problemem jest za długo, bez wyjścia, w kółko i za dużo. I na każdy z tych czterech sygnałów możesz już spojrzeć uważniej, korzystając z narzędzi poznanych w tej książce.

Twoje zadanie na najbliższe dni. Kiedy przyjdzie mocniejsza emocja, zadaj jej trzy krótkie pytania, jak posłańcowi w drzwiach. Jaką wiadomość przynosisz? Czy jesteś do dzisiejszej sytuacji, czy do czegoś starego? I czego potrzebujesz, żeby móc odejść? Samo zadanie tych pytań zmienia więcej, niż się wydaje: przestajesz być polem bitwy, a stajesz się gospodynią, która rozmawia z gościem.

PYTANIE 1	PYTANIE 2	PYTANIE 3
Jaką wiadomość przynosisz?	Do dzisiejszej sytuacji czy do czegoś starego?	Czego potrzebujesz, żeby móc odejść?

Trzy pytania do posłańca — przestajesz być polem bitwy, stajesz się gospodynią

Emocja to posłaniec. Kłopot zaczyna się, gdy posłaniec zamieszka na stałe.

W następnej lekcji spojrzymy szerzej: na to, co w codziennym życiu podtrzymuje alarm, często bez naszej wiedzy.

Co podtrzymuje przeciążenie

Jest coś, co trzeba powiedzieć głośno, zanim ta książka się skończy. Ania, Robert i Alicja mogą robić wszystkie praktyki świata, a i tak będzie im ciężko, jeśli nie zobaczą jednej rzeczy: alarmu nie podtrzymuje charakter. Alarm podtrzymują warunki.

Popatrz na ich zwykły tydzień, tym razem innym okiem.

Ania zasypia z telefonem w dłoni. Ostatnia rzecz, jaką widzi przed snem, to wiadomości ze świata i cudze życie. Jej Wiatr dostaje co wieczór świeżą porcję powodów do czujności, a potem ma spokojnie spać. To tak, jakby prosić kogoś o ciszę, dosypując mu iskier do kieszeni.

Robert pije piątą kawę o siedemnastej i dokłada wieczorem kieliszek, żeby zejść z obrotów. Rano głowa cięższa, więc kawa wcześniej i mocniej. Jego Ogień jest podpalany i gaszony na przemian, i nigdy nie pali się równo.

Alicja nie poprosiła o pomoc nikogo, od pół roku. W jej kalendarzu nie ma ani jednej godziny, która należy tylko do niej. Jej Korzenie nie mają kiedy odetchnąć, bo każda chwila jest czyjaś.

ANIA	ROBERT	ALICJA
telefon w dłoni do ostatniej chwili przed snem	piąta kawa o 17:00 i kieliszek na zejście z obrotów	pół roku bez proszenia o pomoc zero godzin tylko dla siebie

Alarmu nie podtrzymuje charakter — podtrzymują go warunki

I jeszcze jedno, wspólne dla całej trójki: każde z nich nosi swoje samotnie. Ania wstydy się niepokoju, Robert złości, Alicja zmęczenia. A samotność jest jak mróz: wszystko w niej trwa dłużej.

Po co Ci to pokazuję? Nie po to, żeby dołożyć poczucia winy, tylko po to, żeby je zdjąć. Jeśli od miesiący jest Ci ciężko, to bardzo możliwe, że nie dlatego, że jesteś za słaba. Możliwe, że dźwigasz warunki, w których każdemu byłoby ciężko. To zmienia pytanie. Zamiast „co jest ze mną nie tak” pytasz: „co w moim tygodniu dolewa do alarmu?”.

Zwykli podejrzani są zawsze podobni: ekran w łóżku, mocna kawa po południu, wieczorny kieliszek na uspokojenie, zero chwil tylko dla siebie, proszenie o pomoc odłożone na nigdy, i noszenie wszystkiego w milczeniu.

DOLEWANIE	JAK MU UTRUDNIĆ ŻYCIE
ekran w łóżku	telefon nocuje w kuchni
mocna kawa po południu	kawa ma godzinę graniczną
zero chwil dla siebie	jedna godzina w tygodniu z Twoim imieniem

Warunki zmienia się warunkami, nie zaciskaniem zębów

Twoje zadanie, jedno i konkretne. Znajdź w swoim tygodniu jedno takie dolewanie. Tylko jedno, za to prawdziwe. I zamiast walczyć z nim siłą woli, utrudnij mu życie: telefon nocuje w kuchni, kawa ma godzinę graniczną, jedna godzina w tygodniu dostaje w kalendarzu Twoje imię. Warunki zmienia się warunkami, nie zaciskaniem zębów.

Czasem nie potrzeba więcej siły. Czasem potrzeba mniej ciężaru.

Przed nami ostatnia lekcja: składamy wszystko w Twój własny plan i mówimy uczciwie o tym, gdzie kończy się samopomoc.

Twój plan i granice samopomocy

Doszliśmy do końca drogi. Ania, Robert i Alicja zostają w swoich domach, a to, co teraz nastąpi, jest już tylko o Tobie. Weź kartkę i coś do pisania. Zbudujemy Twój plan z czterech zdań. Czterech, nie czterdziestu.

Zdanie pierwsze: moja najgłośniejsza siła. Wiatr, Ogień albo Korzenie. Jeśli wciąż się wahasz, wybierz tę, której opis w module portretów czytałaś z uczuciem: skąd oni to wiedzą. Nie musisz mieć pewności. Plan można poprawić.

Zdanie drugie: mój pierwszy zauważalny sygnał. Może to być emocja — niepokój, złość albo zmartwienie — albo sygnał ciała: drżenie, gorąco, napięcie czy ciężar. Zapisz ten, który najłatwiej zauważasz u siebie. Od dziś, kiedy się odezwie, wiesz, że to nie wróg, tylko dzwon strażnika. Posłaniec z wiadomością.

Zdanie trzecie: moja jedna praktyka. Ta, którą wybrałaś w module praktyki, albo nowa, jeśli tamta nie zagrała. Zapisana konkretnie: co, o której, przez siedem dni. Po siedmiu dniach nie oceniasz siebie, oceniasz praktykę: zostaje, zmienia się albo wylatuje.

Zdanie czwarte: moje jedno mniej. To dolewanie do alarmu z poprzedniej lekcji, któremu utrudniasz życie.

I to jest cały plan. Cztery zdania. Jego siła nie leży w rozmachu, tylko w tym, że jest Twój: pod Twoją siłę, Twoją emocję, Twój tydzień.

Twój plan w ruchu — cztery zdania, które pracują razem

A teraz ostatnia rzecz, którą chcę Ci powiedzieć, i mówię ją tym samym spokojnym głosem, co wszystko wcześniej. Ta książka jest o zwykłym przeciążeniu zwykłego życia. Przy zwykłym przeciążeniu ciepło, rytm, przerwy, łagodny ruch i cztery zdania planu mogą być dobrym miejscem rozpoczęcia. Ale są sytuacje, w których samopomoc to za mało, i mądrość polega na tym, żeby je rozpoznać, a nie przeczekać. Jeśli ciężar nie mija od wielu tygodni, mimo że próbujesz. Jeśli przestało cieszyć wszystko, co cieszyło. Jeśli lęk zaczyna zamykać Cię w domu. Jeśli sen skurczył się do kilku godzin, a energii masz dziwnie dużo. Albo jeśli pojawiają się myśli, że wszystkim byłoby łatwiej bez Ciebie. To są sygnały, że czas na rozmowę z lekarzem albo psychologiem. Nie dlatego, że zawiodłaś. Dlatego, że to tematy na dwie osoby, a nie na jedną. Poprosić o pomoc to nie jest koniec samodzielności. To jest jej najdojrzalsza forma.

A jedna sytuacja jest pilniejsza niż wszystkie inne, więc mówię o niej osobno i wprost. Jeśli pojawiają się myśli o odebraniu sobie życia albo o zrobieniu sobie krzywdy, nie zostawaj z tym sama ani na godzinę i nie czekaj na wolny termin. Zadzwoń pod sto dwanaście albo pod całodobowy, bezpłatny telefon wsparcia: sto szesnaście, sto dwadzieścia trzy. Możesz też pojechać na najbliższą izbę przyjęć. To nie jest przesada. To jest właściwe użycie pomocy, dokładnie wtedy, kiedy jest potrzebna.

Twoje ostatnie zadanie w tej książce: dokończ cztery zdania planu i połóż go tam, gdzie będziesz go widzieć. Lodówka jest doskonałym miejscem.

PLAN	CZTERY ZDANIA
1	moja najgłośniejsza siła: Wiatr · Ogień · Korzenie
2	mój pierwszy zauważalny sygnał
3	moja jedna praktyka: co, o której, siedem dni
4	moje jedno mniej

Cały plan — jego siła nie leży w rozmachu, tylko w tym, że jest Twój

I ostatnie zdanie do zapamiętania, niech zostanie z Tobą na dłużej niż ta książka.

Stres jest jeden. Ludzie są różni. A Ty znasz już swoją najgłośniejszą siłę.

Dziękuję, że przeszliśmy tę drogę razem.

Co dalej?

Ta książka dała Ci pierwsze rozpoznanie: wiesz już, jak reagujesz na stres. W następnej książce poznasz tradycyjne Układy Narządów i zobaczysz, dlaczego u Ani, Roberta i Alicji inne obszary mogą być szczególnie wrażliwe na długotrwałe przeciążenie. Później każda historia otrzyma własny Przewodnik.

Stres jest jeden. Ludzie są różni. A Ty znasz już swoją najgłośniejszą siłę.

Jeśli chcesz przejść tę drogę jeszcze raz — tym razem w prowadzeniu, głosem i obrazem — te same piętnaście lekcji istnieje jako kurs wideo. Do każdej lekcji dochodzi karta Dziennika: miejsce na Twoje obserwacje, zadania i plan z czterech zdań. Znajdziesz go na erkaedu.com.

Kolejne książki serii idą głębiej: Wiatr i historia Ani, Ogień i historia Roberta, Korzenie i historia Alicji.

ERKA EDU to seria edukacyjna o naturalnym zdrowiu, zakorzeniona w tradycji medycyny mongolskiej i chińskiej. Pomagamy zrozumieć własne ciało prostym językiem — bez obietnic i bez straszenia. Więcej książek, kursów i materiałów znajdziesz na erkaedu.com.